

Ismail Kadare

Înfruntare
la nivel înalt

Misterul convorbirii
telefonice
Stalin–Pasternak

Traducere din albaneză de
MARIUS DOBRESCU

HUMANITAS
fiction

PARTEA ÎNTÂI

I

Stația se află pe trotuarul din dreapta. Troleibuzul numărul trei. Mergi mai departe până la Piața Pușkin. Acolo se află monumentul pe care, cu siguranță, îl știi. *Exegi monumentum* etc. Apoi îl depășești prin dreapta, traversezi strada Gorki și, câțiva pași mai încolo, începe bulevardul Tverskoi, care o taie.

Mai departe este simplu. În mai puțin de un minut pe jos, pe trotuarul din dreapta, îți iese înaintea poarta Institutului Gorki. Îți iese singură, pricepi? Chiar dacă nu vrei, tot îți iese... Cum să nu vreau? De ani de zile visez să vin aici. De ce să nu vreau? De ce? Ori de câte ori credem că vrem ceva, în realitate nu vrem.

O, nu. Am încercat de atâtea ori să ajung aci. Troleibuzele nechezau ca niște cai sălbatici. Strada

era numai gropi. Până ce am zărit, în fine, celebrul monument. Mergeam, cum mi s-a spus, prin dreapta lui...

Ce monument, băiete? Vorbești aiurea. Nu există un asemenea monument aici... Cum nu? Monumentul lui Pușkin. M-am plimbat de atâtea ori prin preajma lui. Ai avut vedenii, nu e nici un monument aici. Ha, ha, ha, dar îl știe toată lumea: *exegi monumentum...* chiar tu ai spus-o. Am ridicat un monument... Hai, continuă, flăcău. Mi-am ridicat un monument cum mâna omului nu poate. Da, un monument „*nerukotvornîi*“. Ai căzut singur în capcană. Un monument făurit nu cu mâna, ci cu sufletul, spune poetul. Adică un monument pe care nu-l vede nimeni altcineva decât proștii. Așa, ca voi, studenții de la Institutul Gorki.

Noi nu eram așa. Voi erați mai rău. Fiecare dintre voi visa să doboare statuia celuilalt, pentru a și-o ridica pe a lui. La mitingul contra lui Pasternak? Nu, nu e deloc așa. Era altfel. Ai fost la mitingul acela? Ai scandat împotriva lui? În nici un caz. Și ce făceai când ceilalți scandau? Mă uitam la fata care plângea. Credeam că e nepoata lui.

Și vii după atâția ani, ca s-o vezi din nou? Ai impresia că mitingul continuă? Poate. În realitate, s-ar putea să continue. După scandări, mai exact după anunțul de pe poartă, poți găsi ușor locul de adunare.

La Moscova sau la Tirana sunt aceleași urlete interminabile.

Coșmarul de mai sus s-a repetat ani la rând, în cele mai incredibile forme. Scrâșnetul troleibuzelor printre pietrele și gropile de pe stradă. Monumentul amenințat. Și lacrimile, și Moscova cea duioasă.

Eram atât de convins că voi scrie despre ea, încât aveam momente când mi se părea că o și făcusem, ba chiar că grămada de litere cu care aveam să scriu cuvintele era pusă într-un colț, în așteptare.

Repetarea tot mai frecventă a călătoriilor imaginare era cel mai sigur semn că momentul era aproape. Confuzia și absența logicii din ele se amplificau. Troleibuzul numărul trei nu putea fi convins să plece. Erau obligați să-l bată cu biciul. Cum așa? mă întrebam. Plecasem de câțiva ani din Moscova și era normal ca unele lucruri să se schimbe, totuși, să se ajungă să bată troleibuzul cu biciul n-aș fi crezut că se poate vreodată.

La Tirana continua campania pentru cunoașterea vieții. Scriitorii, aproape fără excepție, acceptaseră că aveau lipsuri, mai ales în ceea ce privește cunoașterea muncitorilor din uzine, ca să nu mai vorbim și despre cooperativele agricole. Fără să spun cuiva, am început între timp romanul despre Moscova, deși nu eram convins că-l voi termina. Ziua mi se

părea că-i complet inabordabil, la fel ca și Moscova, devenită un oraș iluzoriu. Odată cu ruperea relațiilor diplomatice, dispăruse orice speranță de a mai putea călători acolo. Însă noaptea, mai ales după miezul nopții, lucrurile se schimbau. Adormeam cu speranța că mi se va ivi în somn. Dar lucrul acesta se întâmpla din ce în ce mai rar. Și, ca și când asta n-ar fi fost îndeajuns, haosul din jurul ei continua să se amplifice, așa încât nu-mi era clar dacă nebunia aceea îmi era utilă sau nu în ceea ce aveam de gând să fac.

Era al doilea lucru straniu care se petrecea. Invers decât în cazul cunoașterii uzinelor și cooperativelor agricole, Moscova din romanul meu avea nevoie de cu totul altceva, de necunoaștere.

Într-unul dintre vise, după ce depășeam aproape târâș Piața Pușkin, îi găseam pe majoritatea studenților la miting. Aproape că știam, și totuși nu pot spune că nu am fost surprins când am zărit pe pancarte numele meu. Și imediat după asta am început să-l aud din ce în ce mai clar scandat de studenți.

Printre ei erau și câțiva dintre colegii de curs. Petros Anteos nu știa cum să-mi mai evite privirea, iar letonul Stullpans, prietenul meu cel mai bun, își pusese mâinile în cap.

Ți-a telefonat șeful cel mare acolo la Tirana, mi-a strigat un bielorus supărat. Țăla, Stalin al vostru, căruia i-am uitat numele.

L-am aprobat din cap, dar el tot nu s-a potolit.

Câte versiuni există despre telefonul de la el?

În realitate nu-mi aminteam, deși aș fi vrut să-i spun că erau trei sau patru, nu mai multe, dar n-am reușit pentru că m-am trezit.

Telefonul de la Enver Hoxha fusese real, cu ceva vreme înainte. Era pe la prânz, mă aflam ca de obicei la Uniunea Scriitorilor, când redactorul-șef adjunct al revistei *Drita*, întinzându-mi receptorul, mi-a spus că mă caută cineva.

Sunt Haxhi Kroj, am auzit. Tovarășul Enver vrea să vă vorbească.

N-am putut să rostesc nimic, doar un „mulțumesc“! M-a felicitat pentru un poem care abia fusese publicat în revistă. Am spus din nou „mulțumesc“. El mi-a zis că-i plăcuse mult și, în vreme ce le făceam semn celorlalți să facă liniște, fără a putea să spun altceva, am îngăimat încă un „mulțumesc“.

Ce-i cu atâtea mulțumiri una după alta? a observat unul dintre redactori. De când te-ai făcut așa de respectuos?

N-aveam cum să-i previn, așa că le-am făcut încă un semn cu mâna, care cu greu putea să exprime ceva.

Era chiar Enver Hoxha. Acestea au fost singurele cuvinte pe care am fost în stare să le spun atunci când am pus receptorul jos.

Adevărat? Cum? Chiar el?

Da, am răspuns.

Dar cum? Ce ți-a zis? Și tu... Tu, de ce n-ai spus nimic?

Le-am răspuns: nu știu. Cum s-ar părea, am fost buimac.

Le-am povestit despre felicitările lui, iar lor le-a părut din nou rău că nu am vorbit și eu mai mult, cu excepția unuia care mi-a dat dreptate, adevărind că în asemenea momente amuțești...

Idiotule, i-am spus în sinea mea bielorusului din vis.

În zilele campaniei împotriva lui Pasternak, discuția lui telefonică cu Stalin, în legătură cu arestarea lui Mandelștam, era pomenită ca unul dintre evenimentele decisive care contribuiseră la umilirea poetului. Mai ales partea aceea a discuției în care Stalin l-a întrebat ce crede despre Mandelștam. Se cunoșteau cinci sau șase versiuni ale discuției, dar se zvoinea că ar fi mai multe, una mai sumbră decât alta.

Idiotule, l-am apostrofat din nou pe bielorus, dar mai mult pe mine, că visam așa ceva.

Dar asta nu m-a împiedicat ca o bucată de vreme să mă chinui să răspund la întrebarea dacă mai există sau nu vreo altă versiune.

Tovarășul Enver vrea să vă vorbească... Ce credeți despre Mandelștam... Adică despre Lasgush Poradeci¹, sau Pashko², sau Marko³, care... pușcărie... care abia ieșiți din pușcărie... s-ar fi putut întoarce din nou acolo... Sau, și mai simplu, despre Agolli⁴, Qiriazzi⁵, Arapi⁶... care... pușcărie... care nu fuseseră încă în pușcărie. Pe scurt, ce gândești despre tine.

Despre ultima variantă, adică despre mine, mi-ar fi fost mai ușor. Eu, ca toți ceilalți, vreau să scriu despre viață... Exceptând problema acelei nuvele nepublicate, ajunsă până la tovarășa N., despre viața studentească de la Moscova. Deși întâmplările se petreceau departe, pe țărmul Mării Baltice, la Dubulti, într-o casă de odihnă a scriitorilor.

1. Lasgush Poradeci (1899–1987), poet romantic albanez, mare admirator al lui Mihai Eminescu. (N. tr.)

2. Pashko Vasa (1825–1892), scriitor și militant pentru independența Albaniei. (N. tr.)

3. Petro Marko (1913–1991), scriitor albanez. (N. tr.)

4. Dritëro Agolli (1931–2017), scriitor și jurnalist albanez. (N. tr.)

5. Dhori Qiriazzi (1933–2009), scriitor albanez. (N. tr.)

6. Fatos Arapi (1930–2018), scriitor și jurnalist albanez. (N. tr.)